

Rezumat

Cuvinte cheie

Regim juridic. Edificii cult. Lăcașuri de cult. Bunuri sacre. Revendicare. Litigii edificii de cult. Competența instanțelor. Preluare abuzivă. Culte religioase. Persoana juridică. Patrimoniul persoanei juridice. Membrii cultului. Proprietatea bisericii. Libertate religioasă. Religia. Trecerea la un alt cult. Prozelitism. Autonomia cultelor. Neutralitatea statului. Suveranitatea statului. Separația stat-biserică. Relația stat biserică. Relația drept statal-drept canonic. Limitările dreptului de proprietate. Afectațiunea culturală. Inesizabilitate. Imprescriptibilitate. Servitute legală. Finanțarea cultelor. Secularizarea. Laicitatea. Cultul greco-catolic. Cultul ortodox. Simultaneum. Cujus regio, ejus religios. Practică CEDO edificii de cult. Proiecte legislative restituire edificii de cult. Propunere de lege ferenda edificii de cult.

Regimul juridic al edificiilor de cult este o temă care din punct de vedere al dreptului statal nu a fost tratată încă. Pe lângă această lipsă, motivul determinant al acestui studiu l-a constituit găsirea unei soluții la conflictul ce privește edificiile de cult ce au aparținut cultului greco-catolic, preluate de la acesta în perioada 1940-1989.

Spre a ajunge la o soluție trebuie să stabilim dacă, de principiu, este posibilă trecerea credincioșilor, membri ai persoanei juridice a unității de cult, la un alt cult diferit, la o altă persoană juridică, și odată cu aceștia să treacă și edificiul de cult la cultul nou ales, un transfer între două patrimonii diferite.

Analiza regimului juridic al edificiului de cult ca și a acestei posibilități de trecere și de transfer, arătată anterior, ca exercițiu al dreptului la libertate religioasă, face necesară studierea dreptului la libertate religioasă, a limitelor în care acest drept poate fi exercitat de persoana fizică și în legătură cu persoana juridică, iar aceste limite sunt cantonate de către stat, dar de maniera în care cultelor li s-a atribuit autonomie, ceea ce înseamnă că ele stăpânesc asupra domeniului religiei cu puterea derivată din autonomie.

Dacă libertatea religioasă implică dreptul de a practica actele de cult, din ea decurge dreptul de a construi lăcașuri de cult, amplasamentele tipice ale practicii actelor culturale, îndeosebi a celor colective, cum sunt biserica, templul sau edificiul de cult.

Incidența autonomiei indică faptul că există o relație între stat și biserică, bazată pe separație, în care tonul este dat de suveranitatea statului, dar în cadrul căreia cultele sunt autonome, iar statul este neutru. Pornind de la relația stat-biserică există și o relație între ordinea internă a fiecărei entități,

anume între dreptul statal și dreptul canonic. Toate acestea vor fi studiate în prima parte a tezei.

Odată ce am stabilit domeniul de competență al fiecărei entități, statul și cultele, se poate analiza, în partea a doua, persoana juridică a cultului, deoarece trebuie să stabilim ce drepturi și obligații are persoana juridică a cultului și membrii persoanei juridice a cultului asupra edificiului de cult. Tot aici va fi definită și religia, pentru a delimita scopul și domeniul cultelor. De asemenea trebuie analizat dacă este posibil să existe un mecanism juridic prin care odată cu trecerea credincioșilor de la o persoană juridică la alta, a unor culte diferite, să fie transferat și patrimoniul sau o parte a acestuia.

Pentru a fixa categoria bunurilor sacre, între care și edificiile de cult, este necesar să stabilim categoria persoanelor juridice care îndeplinesc condițiile pentru a fi recunoscute ca și cult de către stat, întrucât un bun sacru este cel afectat direct și exclusiv cultului.

Regimul juridic al edificiilor de cult, cu limitarea dreptului de proprietate, ce rezultă din afectarea direct și exclusiv cultului a acestui bun, care astfel devine un bun sacru, insesizabil și imprescriptibil, și litigiile pe care le comportă astfel de bunuri, constituie obiect al părții a treia a tezei.

Punctul de pornire în timp și ca interes al studiului a fost necesitatea de a lămuri posibilitate trecerii credincioșilor la un alt cult, și odată cu aceștia și a edificiului de cult, astfel că acel punct de pornire va fi și partea care încheie lucrarea, unde va fi analizată în concret această posibilitate, cu tot ceea ce este legat de ea, inclusiv litigiile ce au apărut sau pot să apară, dar nu înainte de a analiza cât se poate de consistent regimul juridic al acestor bunuri.

Premisele exercițiului religiei pun în discuție exercițiul dreptului la libertate religioasă al persoanei în mod colectiv, ceea ce aduce în mod automat în discuție relația dintre stat și biserică, competențele pe care le are fiecare dintre acestea și puterile atribuite în vederea îndeplinirii competențelor, cadrul normativ fiind dat de dreptul statal, respectiv de dreptul canonic.

Libertatea de religie, ca și drept fundamental, cuprinde mai multe elemente, cum ar fi posibilitatea de a alege un cult și de a-l exercita sau nu, de a nu alege nici unul sau de a renunța la o religie.

Dreptul de a avea edificii de cult decurge din principiul libertății de religie, care implică expres liberul exercițiu al cultului. Fără localuri apte în care comunitatea religioasă să poată desfășoarea ceremoniile sale religioasă, libertatea de religie este goală de conținut.

Libertatea religiei are legături cu prozelitismul, care nu este neapărat o legătură negativă, iar prozelitismul poate implica trecerea la un alt cult și problema transferării imobilelor între culte.

Libertatea de a-și manifesta credința religioasă nu poate face obiectul altor restrângeri decât al celor care sunt prevăzute de lege și constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru

securitatea publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Relația între stat și biserică are o lungă istorie, iar cele două entități nu se pot ignora pentru că religia poate deveni o forță impredictibilă ca desfășurare iar modul în care statul organizează relația cu biserica interesează în primul rând cultele.

Naționalitatea și religia sunt atribute ale persoanei în relația cu statul, respectiv cu biserica. Amândouă sunt spirite, *anima*, ale fiecărei organizații, și își poartă apartenenții spre scopul pentru care s-au organizat.

Biserica și Statul au scopuri, domenii diferite de activitate și prin urmare, competențe diferite, fără a se suprapune. Conflictele apar când una din cele două entități își arogă pentru ea ceva din domeniul exclusiv al celeilalte.

Este necesar ca statul să fie neutru și să interfereze cu religia doar la nivelul protecției celorlalte drepturi ale omului.

Modelele actuale ale relației dintre stat și biserică nu sunt noi, ci doar se rescriu și se modifică nivelul adoptat, prin urmare este nevoie nu de inovația ci de „pieptănarea” modelelor existente.

Relația unilaterală de reglementare de către stat a regimului bunurilor și persoanelor există pentru că statul este suveran asupra unui teritoriu și asupra tuturor formelor de organizare de pe acest teritoriu. Relația unilaterală este completată totuși de autonomia cultelor, care au posibilitatea de a-și reglementa organizarea prin statutele sau codurile canonice proprii.

Dat fiind că la un moment dat *regnum* și *sacerdotium* formau o singură entitate, iar puterea care era exercitată în numele ei era denumită suveranitate, după despărțirea statului de biserică, pentru că putea exista doar o singură suveranitate pe teritoriul unui stat, porțiunea de putere care a revenit bisericii, din suveranitate, a luat numele de autonomie, care este un substitut de suveranitate. Cele două forme de organizare, statul și biserica, sunt asemănătoare pentru că la un moment dat au format o singură entitate din care s-au divizat, și este firesc ca în urma divizării să păstreze majoritar structura de organizare pe care o aveau anterior divizării, mulată desigur pe religie sau națiune.

Singura implicare a statului în organizarea și funcționarea bisericii poate fi admisă pentru apărarea drepturilor omului, a ordinii și siguranței publice, a sănătății, moralei și pentru protejarea intereselor întregii națiuni, nu doar a comunității credincioșilor.

Similitudinea dintre stat și biserică, ca forme de organizare, și faptul că de-a lungul timpului

fiecare a avut pretenția că este unica formă ce poate governa asupra celeilalte, permit o analiză a bisericii ca formă de organizare prin prisma formei de organizare a statului, aceasta din urmă fiind mult mai mult analizată în literatura juridică, astfel ca să putem defini autonomia și posibilitatea destrămării persoanei juridice a cultului.

Autodeterminare nu există decât pentru popoarele aflate sub dominație colonială sau străină. Dacă nu este posibilă scindarea sub forma secesiunii unui stat nu există nici posibilitatea secesiunii unei organizații ca biserica, organizație care este intim asemănătoare cu statul.

Odată ce la un moment dat statul și biserica au fost o formă de organizare unitară, iar apoi s-au separat, iar după separare biserica a primit partea ei de putere din suveranitate și de autogovernare, sub forma autonomiei, va trebui să acceptăm că autonomia nu permite ingerința vreunui terț, fie că este statul sau o altă biserică, iar acei terți nu vor putea să influențeze în nici un fel organizarea și guvernarea bisericii.

Este acceptată posibilitatea de schimbare internă a formei de organizare a bisericii, tot așa cum statul de exemplu, prin voința lui internă, schimbă forma de organizare din republică în monarhie, sau invers, ori din republică parlamentară în republică prezidențială.

Structura internă a cultelor își găsește o organizare proprie, prin care se definește problema substanțială a relațiilor cu puterea, controlul acestor organizații, legăturile și obligațiile membrilor și procesul de formare a deciziilor, ca și capacitatea de a stabili norme proprii de obligații complementare celor stabilite de către stat.

Fiind dotat cu elemente proprii ale instituțiilor, și în special pentru posibilitatea de a da naștere unei ordini juridice proprii, Statul le recunoaște confesiunile religioase autonomia și ordinea originară.

Autonomia este în materia religiei similară cu suveranitatea în materia națiunii, pentru că întregul stat-biserică fiind despărțit, părțile întregului, după despărțire, vor căpăta caractere similare, fiecare în domeniul său de reglementare, cultul asupra religiei, iar statul asupra națiunii.

Raporturile religioase nu se reflectă în dreptul statal, pentru că nu dau naștere unor raporturi civile, comerciale, administrative, penale, contravenționale sau de altă natură juridică. Tocmai aceasta este particularitatea lor, a raporturilor religioase, că au strict natura unor raporturi religioase, care nu are reflectare în dreptul statului, deoarece nu există raporturi juridice religioase. Din acest motiv statul este neutru, pentru că nu reglementează astfel de raporturi, iar cultul este autonom deoarece doar el reglementează zisele raporturi religioase.

Cultul exercită autonomia ca o putere în baza propriilor statute recunoscute de către Guvern, în temeiul cărora va dispune de personal propriu, va avea organe proprii de judecată religioasă pentru

problemele de disciplină internă și va avea și dobândi, în proprietate sau în administrare, bunuri pentru scopul cultului, va folosi orice limbă alege, în tot ceea ce privește relațiile interne ale cultului, puteri pe care le exercită liber, fără a fi influențat în vreun fel de o altă entitate.

Există o ordine juridică canonică, compusă din normele juridice canonice și efectele lor, ordine juridică a cărei reflecție în ordinea juridică statală este permisă și are efecte juridice din punct de vedere al acesteia din urmă.

Condiția juridică a edificiilor de cult este dată doar de legislația Statului, pentru că doar aceasta dă naștere unei situații juridice propriu-zise și directe. Normele dreptului canonic produc doar efecte mediate, și doar în măsura în care le permit normele legislative ale Statului, dacă le permit.

Cutul este o persoană juridică de utilitate publică constituită pentru a permite membrilor acestuia exercițiul dreptului la libertate religioasă, pentru că religia este un fapt care necesită un timp lung din punct de vedere sociologic.

Pentru acest exercițiu persoana juridică se constituie în formele prescrise de stat. Este o concesiune pe care cultul trebuie să o facă în schimbul avantajelor și facilităților oferite de către stat.

Omul este o ființă socială și nu poate să își satisfacă doar prin forțe proprii toate nevoile sale pe care trebuie să le perfecționeze prin muncă continuă și colectivă de generații. Pentru a atinge acest scop a fost nevoie ca ordinea juridică să creeze și să permită unor entități să fie prezente prin voința ce acționează în numele ei, al entității, iar membrii se vor supune voinței ei și vor acționa doar în acord cu această voință și cu scopul comun al persoanei juridice.

Persoana juridică fiind distinctă de membrii săi, voința persoanei juridice nu poate fi redusă la persoanele fizice care o compun, pentru că după împărțirea către fiecare persoană fizică a poziției juridice pe care o afirmă pentru persoana morală, rămâne un *residuo* nedizolvabil, *residuo* care va confirma individualitatea autonomă a persoanei morale, respectiv a membrilor săi.

Un *crescendo* se remarcă în materia organizării comunității religioase, de la simpla comunitate dereglementată, trecând apoi prin grupare religioasă, fără personalitate juridică, sau la asociație simplă ori, la cerere, asociație religioasă, până la forma cea mai deplină, cea a cultului recunoscut de către stat. Fiecare formă, după cea primară a comunității religioase, trece prin verificări și condiții impuse de către stat, și doar ultima, cea a cultului recunoscut de către stat, poate avea în patrimoniu bunuri sacre, cu un regim religios reglementat de statutele proprii recunoscute de către stat, și cu un regim juridic aparte.

După constituirea comunității religioase în cadrul persoanei juridice a cultului, patrimoniul

aparține doar persoanei juridice, iar membrii acestuia, chiar dacă au adus aport sau nu în patrimoniul persoanei juridice, au drepturi asupra patrimoniului doar prin prisma drepturilor pe care le au ca membri ai persoanei juridice.

Insensibilitatea reciprocă a patrimoniilor, cu respectul patrimoniului componentilor, este un atribut al persoanei juridice față de membrii ei.

Dreptul roman a cunoscut doar două forme juridice de apropiere a unui ansamblu de bunuri de către mai multe persoane: coproprietatea indiviză și *corpus*, sau *universitates rerum* și *universitates personarum*. Faptul că ambele erau moduri de apropiere a ansamblului de bunuri, și că părțile puteau ieși din coproprietate și puteau pretinde drepturi asupra ansamblului de bunuri, a făcut posibilă nașterea ideii că și la ieșirea din *corpus* părțile puteau pretinde drepturi asupra patrimoniului, ceea ce nu este întru-totul exact în prezent, pentru că la indiviziune părțile sunt titulari ai dreptului de proprietate, pe când la *corpus* titular este persoana juridică, iar membrii se pot desocoti doar în cadrul acesteia.

Elementul subiectiv, privind structura persoanei juridice și membrii săi, este la îndemâna cultului, dar elementul obiectiv, definirea imobilului și a drepturilor reale, nu mai stă în puterea lui, ci este cel împrumutat din normele statale.

Unicitatea sau exclusivitatea apartenenței membrilor cultului funcționează nu doar între diferitele culte, ci se referă și în cadrul aceluiași cult, la apartenența la o singură unitate de cult. Această apartenență face posibilă utilizarea termenului de „cetățenie ecleziastică”, pentru a denumi apartenența la un cult, pe baza similitudinii între calitatea persoanei, derivată din legătură între stat și persoana numită cetățean, legătură denumită cetățenie, și o altă calitate a persoanei, numită credința în religie, derivată din legătura între cult și persoana numită credincios.

Pentru că nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale, evidența calității de membru al unui cultului este doar atribuția exclusivă a acelui cult, pornind de la autonomia cultelor și neutralitatea statului.

Definim religia prin prezența a trei elemente: o dogmă ce implică adeziunea la un adevăr relevant, orientarea înspre o realitate transcendentă sau spre o forță superioară; ritual ce subliniază necesitatea participării la anumite practici cu caracter religios; o anumită morală ce implică un anumit număr de interdicții și obligații. Acestea compun elementul subiectiv al cultului, iar dacă adăugăm elementul obiectiv, dimensiunea comunitară, vom defini cultul. Manifestarea cultului este forma exteriorizată a religiei și cuprinde practicile și ritualurile specifice cultului.

Puterea cultului de a impune propria ordine are două surse, una derivată din autonomia cultelor pentru exercițiul religiei și o alta derivată din calificarea religiei și ca serviciu public și delegarea puterii publice pentru prestarea acestui serviciu public.

Lăcașul sau edificiul de cult–bun sacru este acel edificiu de cult, imobilul construcție și terenul aferent, dobândit cu titlu de către un cult recunoscut de către stat, afectat printr-un act de consacrare exercițiului de regulă public al religiei acelu cult, exercițiu care se desfășoară în mod direct, nemediat, și exclusiv, cu excluderea altor activități incompatibile cu cultul, imobil care primește caracterele juridice de insesizabilitate și imprescriptibilitate în dreptul statal și caracterul de bun sacru în cadrul fiecărei religii.

Dobândirea titlului semnifică intrarea în patrimoniul cultului a unui drept real sau cel puțin a posibilității administrării unui bun care aparține unei terțe persoane, cu care cultul încheie un act juridic. După dobândirea titlului, ca primă etapă în calificarea ca bun sacru, cu regimul juridic aferent, urmează afectarea direct și exclusiv cultului a acestui bun.

Afectarea unui bun direct și exclusiv cultului se face numai potrivit statutelor sau codurilor canonice ale cultelor, dar produce efecte și în ordinea juridică a statului unde un bun sacru are regimul juridic aferent, care ordine juridică atribuie acestui bun caracterele de insesizabil și imprescriptibil, prin urmare avem un singur act care produce efecte și în ordinea internă a cultului și în ordinea juridică a statului.

Actul de afectare direct și exclusiv cultului este un act emis de cult, care este o persoană juridică de utilitate publică, în regim de putere publică, pentru că este emis în domeniul unde și pentru care i se recunoaște cultului personalitatea de utilitate publică, domeniu care este exercițiul religiei sau a cultului. Dacă este un act emis de o persoană juridică de utilitate publică, în regim de putere publică, atunci natura sa este cea a unui act administrativ, supus controlului jurisdicțional specializat, cel al contenciosului administrativ, cu corectivul dat de autonomia cultelor și neutralitatea statului, care limitează astfel analiza în controlul jurisdicțional.

La întrebarea cui aparține proprietatea bisericii a existat tendința de a confunda o problemă morală și socială cu o problemă juridică. Juridic, subiect al unui bun nu poate fi găsit decât în instituțiile formate de Biserică, cărora li se recunoaște personalitate juridică. Dreptul de proprietate asupra unui bun sacru este, ca orice drept de proprietate, absolut și indivizibil și acesta aparține persoanei juridice a cultului. Prin urmare, pentru membrii cultului construcția juridică ce rezistă cel mai bine este cea corporatistă, în care membrii cultului se bucură de drepturi în cadrul persoanei juridice, iar nu alături de ea sau în locul ei.

Insesizabilitatea și imprescriptibilitatea bunurilor sacre este în strânsă legătură cu conținutul și caracterele dreptului de proprietate, și limitează exercițiul dreptului real. Aceasta este o primă limitare.

O a doua limitare constă în afectarea bunului sacru direct și exclusiv cultului. Ambele limitări ale dreptului de proprietate au ca și sursă afectarea edificiului serviciului cultului public.

Limitările dreptului de proprietate, cum sunt inalienabilitatea, insesizabilitatea și imprescriptibilitatea, sunt excepții de la libera circulație a bunurilor, care este regula în materie, iar ca excepții trebuie să fie prevăzute expres de lege, potrivit principiului *specialia generalibus derogant*.

Dacă nu este prevăzută ca excepție înseamnă că această excepție nu există, și urmează să se aplice regula, iar inalienabilitate bunurilor sacre nu poate fi admisă, pentru că nu este reglementată de lege, cu corolarul că urmează regula și prin urmare aceste bunuri sunt în circuitul civil obișnuit, din acest punct de vedere.

Cultul, prin deserventul și organele sale, se ocupă de administrarea edificiului de cult, îngrijirea, efectuarea reparațiilor, restaurărilor, modificărilor, reconstrucției, încheierea polițelor de asigurări, protejarea de incendii etc.

Drepturile membrilor pot fi analizate ca și orice drept al unui membru în orice persoană juridică, cu particularitatea că derivă din drepturile religioase și implică în principal dreptul de a participa la ceremoniile religioase, care se desfășoară preponderent în edificiul de cult, după un ritual anume, în cadrul programului stabilit de deserventul cultului.

Veniturile cultelor se împart în venituri de drept privat și în venituri de drept public. Se instituie irevocabilitatea aporturilor, deoarece nici în cazul părăsirii persoanei juridice persoana care abandonează cultul, fostul membru al acestuia, nu poate emite nici o pretenție cu privire la aportul pe care l-a adus patrimoniului acelei persoane juridice.

Folosirea edificiilor de cult are în vedere scopul persoanei juridice, exercițiul colectiv al dreptului la libertate religioasă și dreptul de liberă asociere.

În prezent există un relativ dezinteres religios, și față de edificiile de cult, prin urmare este relativizată puțin importanța edificiului cultural și este necesară găsire unor folosințe alternative. Îndrăzneala la nivelul utilizării poate conduce la stabilitate la nivelul proprietății și al gestiunii edificiului de cult.

Modalitatea încetării calității de edificiu de cult poate privi imobilul sau persoana căreia îi aparține, astfel că îi poate înceta imobilului calitatea de bun sacru sau persoanei juridice a cultului îi poate înceta ființa.

Pierderea calității de bun sacru se produce prin emiterea unui act cu o dublă relevanță, religioasă și administrativă, în temeiul căruia bunului sacru i se retrage această calitate și, prin urmare, va deveni un bun obișnuit, fără atributele de insesizabil și imprescriptibil. Acest act prin care i se retrage calitatea de bun sacru lăcașului de cult are semnificația unui „blestem” canonic, adică de un act

religios cu semnificația desacralizării.

Religie a întregii Europe, creștinismul ar fi putut fi un factor de unitate, liantul unei comunități la scara continentului. Dar, departe de a-i apropia pe oameni, a devenit un factor de discordie: creștinismul s-a scindat în confesiuni rivale ce-și disputau privilegiul de a fi singura expresie autentică a adevărului divin.

Începând cu prima schismă, continuând cu Reforma și până în prezent, întreg continentul este bântuit de urmări ale războaielor religioase, din fosta Iugoslavie, unde diferența religioasă dintre ortodocși și catolici este încă un motiv în plus de discordie, până în Irlanda de Nord, unde taberele opuse sunt desemnate prin denumirea lor confesională.

Principiul politic *cujus regio, ejus religio* (Religia principelui este și religia țării), a încercat ca prin localizarea teritorială ce determină confesiunea supușilor, ce îmbrățișează în mod obligatoriu aceeași religie ca și monarhul, să pună capăt războaielor religioase.

Secularizarea societății semnifică pierderea influenței religiei asupra politicului în special și asupra societății în general. O falsă impresie s-a creat, că societatea de azi este cu adevărat secularizată, dar mai degrabă se poate percepe o lume furios religioasă, ca un reviriment al religiei contra secularizării, sub forma fundamentalismului. Religia continuă să stârnească pasiuni și nu există vreun semn că va înceta să o facă.

Creștinismul ca religie a supraviețuit, dar cu o schimbare a localizării din religie în gândirea care compune doctrine filosofice sau politice sau chiar în gândirea comună, altfel zis a intrat în patrimoniul comun.

Marele câștig al religiei, în momentul în care se desparte de stat, constă în câștigarea autonomiei, deci a puterii, pe care înainte o putea avea sau nu. Acesta este efectul pervers al secularizării.

Dorind o societate secularizată, în care religia nu are nici o putere, statul prin separare oferă religiei autonomie și puterea ce rezultă din autonomie. În loc să slăbească puterea religiei statul o întărește prin chiar secularizare.

După dispariția regimului inițial, în care biserica și statul erau o singură entitate, iar religia și suveranul erau strâns legați, în prima etapă, are loc o accentuarea a controlului exercitat de stat asupra Bisericilor, în baza suveranității. Dar, în a doua etapă, chiar secularizarea a slăbit legăturile dintre religie și stat, cu toate că este clar că nu aceasta fusese intenția statului.

Dacă suveranul nu mai era unsul Domnului nu mai avea nici o justificare să controleze un

domeniu căruia chiar el îl diminuează ca importanță, spunând că puterea îi vine de la națiune nu de la divinitate.

Separarea a fost voluntară, și a intenționat evitarea concentrării puterii și cu privire la religie, prin urmare a făcut posibilă libertatea de religie, chiar dacă nu a dorit să îi ofere atâta putere.

Separarea este ireversibilă în aplicare, adică religia nu va putea exercita suveranitatea, iar statul nu va putea exercita puterea ecleziastică, chiar și prin grația uneia sau alteia din cele două. Altfel spus, și dacă statul este invitat să exercite puterea ecleziastică nu o va putea face, și invers religia nu va putea exercita suveranitatea, chiar dacă este invitată de către stat. Acest principiu este numit autonomia cultelor, și are ca revers neutralitatea statului. Spunem că este ireversibilă în aplicare, adică este situația prezentă, dar aceasta nu înseamnă că sistemul politic sau religios este imuabil, și că nu este supus schimbării, așa cum s-a întâmplat, nu de puține ori, chiar și în ultimul secol.

Secularismul este o reacție aproape normală, dar nu singulară, la exclusivitatea fericirii și a omului perfect oferită de religie.

Sub numele de creștini vedem întreaga masă a credincioșilor, dar dacă dorim să îi împărțim pe categorii aceștia erau clerici, laici, *saeculares* etc., laici fiind cei care nu aparțineau ierarhiei. Apoi, termenul de „laic” a început să fie folosit pentru a desemna categoria simplilor credincioși, dar primește și înțelesul de laic ca și secular, locul pe care acesta îl ocupă în lumea temporală; însă în același timp semnifică și poziția în Biserică și poziția în realitatea temporală, termenul fiind prin urmare ambivalent.

În drumul spre decreștinizare a lumii seculare, emanciparea era văzută ca o lume seculară sau laică, de multe ori în confruntarea cu Biserica. Termenul de laicism, laicizare, învățământ laic a rămas să denumească ceva care nu este religios.

Cu toate că regimul comunist se declara unul ateu, ca să mai adauge un element la complicata țesătură, acesta a desființat cultul greco-catolic și a atribuit lăcașurile de cult ale acestuia către cultul ortodox.

Nici regimul care a urmat și care este titularul suveranității în prezent nu a făcut nimic să simplifice situația sau măcar să rezolve în vreun fel această problemă creată de regimul comunist.

În prezent, competenței de contencios administrativ i se subsumează litigiile ce privesc cultele și actele lor sau ale statului emise în regim de putere publică, după Legea cultelor sau după anul 1990, dar fără legătură cu acte emise anterior anului 1989, și fără să fie acte încheiate de pe poziția de egalitate a părților, specifică actelor civile.

Unde există putere există și posibilitatea de apreciere, și avem astfel o putere discreționară.

Cultul este persoană juridică de utilitate publică și exercită atât puterea derivată din autonomie cât și pe cea derivată din delegarea serviciului public al religiei. Oricând se exercită puterea apare ocazia exercitării ei dincolo de limitele pentru care a fost recunoscută.

Competența aparține contenciosului administrativ, pentru că actul de dedicare este un act administrativ emis în regim de putere publică de persoana juridică de utilitate publică, în materia pentru care i se recunoaște utilitatea publică.

Actele sau faptele în legătură cu edificiul de cult pot fi supuse analizei justiției doar în ce privește limita dată de acele măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea publică, pentru protejarea ordinii, a sănătății sau a moralei publice, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora, iar actele pur religioase sunt exceptate acestei jurisdicții, în temeiul autonomiei cultelor.

Edificiile de cult sunt protejate și de normele contravenționale sau penale atunci când o adunare de persoane pe căile publice sau în loc public este susceptibilă de tulburare a ordinii publice.

Neînțelegerile sau disensiunile în cadrul unui cult sunt felurite, cum ar fi schisma în cadrul unității locale a parohiei sau a cultului național, ruptura totală a unei întregi unități de cult, cu tot cu organele sale, iar toate acestea din motive de doctrină, de religie.

De-a lungul istoriei au existat neînțelegeri cu privire la doctrina religioasă și interpretarea textelor sacre. Ca un rezultat al acestor diferențe, în epoca modernă, punctele contestate între părți au devenit atât de numeroase sau așa de accentuate încât au făcut reconcilierea improbabilă, dacă nu imposibilă, dar cele mai multe litigii au ca punct final controlul asupra proprietății bisericii.

Instanțele au două abordări judiciare principale pentru astfel de litigii, una, cea a deferenței, în care instanțele urmează evaluarea instanței intrareligioasă din corpul bisericii, iar a doua, cea a principiilor neutre, în care instanțele interpretează documentele autorității bisericești fără să invoce doctrina religioasă sau să decidă dacă biserica locală sau biserica națională au încălcat doctrina bisericii, dar există și alte abordări cu corective ori variante, numite și hibride

În aplicarea primei abordări zisă și a teoriei „implied trust” (trust implicit), atunci când două părți concură pentru revendicarea aceleiași proprietăți, instanța va da câștig de cauză acelei facțiuni a cărei doctrină teologică este cea mai apropiată de aceea pe care instanța poate presupune rezonabil că a fost avută de donatorii inițiali. Teoria se bazează pe prezumția că proprietatea a fost donată instituției religioase cu înțelegerea implicită că va fi folosită pentru continuarea propagării instituțiilor doctrinare așa cum acestea existau la vremea donațiilor.

În găsirea soluției se poate analiza originalul documentelor dar există o îndoială că majoritatea judecătorilor vor fi capabili de o anchetă religioasă atât de exhaustivă, iar judecătorii nu întotdeauna pot vedea aceleași diferențe între facțiuni astfel cum facțiunile le văd între ele însele.

Încercarea judecătorilor de a face statuări care se pot întinde asupra problemelor teologice, cu privire la care știu puțin sau chiar nimic, poate să dea rezultate eronate motiv pentru care cultele, dacă le-ar prevedea, nu ar mai supune cauza jurisdicției statului.

Problema cu această metodă este că nu protejează cultele de interferența statului potrivit principiul autonomiei și al neutralității statului, după separarea statului de biserică, însă liberul exercițiu al religiei se cere a fi protejat și pentru membrii schismatici ai unui cult cât și pentru acei membri neschismatici. În evitarea problemelor imaginate de reclamanți legate de liberul exercițiu al religiei, judecătorii își creează probleme cu mult mai serioase sub separarea statului de biserică, prin încălcarea neutralității statului, atunci când aplică această metodă.

Este de esența acestor uniuni religioase și dreptul lor de a stabili propriile tribunale ecleziastice pentru soluționarea problemelor care se ridică în cadrul lor, dar aceste tribunale ecleziastice au fost înființate în baza autonomiei cultelor. Această abordare s-a dovedit nesatisfăcătoare pentru că atribuia rolul de judecător tribunalelor bisericii care erau ele însele parte în dispută, însă această soluție trebuie acceptată în baza aceleiași autonomii.

Autonomia acordată dă și imunitatea de jurisdicție a organizației față de soluționarea judiciară a disputelor. Prețul acestei imunități este negarea valabilității remediilor ordinare pentru membrii bisericii. Imunitatea este cealaltă față a autonomiei, iar această imunitate refuză atât dreptul statului de a se implica în disputele religioase cât și dreptul credincioșilor de a se adresa instanței, în aceeași măsură și cu privire la aceleași chestiuni.

Deoarece statul acceptă ca obligatorie decizia ierarhiei bisericii asupra folosirii proprietății, previne ca facțiunea neloială să folosească litigiul pentru a răsturna decizia ecleziastică asupra unor decizii controversate de religie.

Instanța examinează structura bisericii pentru a putea determina ce formă de structură guvernativă există în fapt. Sub această abordare o facțiune dizidentă nu va fi capabilă să conducă ierarhia bisericii și nici să dobândească proprietatea care a fost inițial încredințată ierarhiei.

Cercetarea îndeaproape a structurii puterii bisericii, pentru a decide unde se plasează dreptul religios de formare a deciziei autorității asupra folosirii și controlului proprietății, ar părea că violează separarea statului de biserică la fel de mult și în aceeași manieră în care instanțele civile analizează problemele doctrinei religioase.

Chiar identificarea locației autorității în biserică divizată poate cere instanțelor civile

determinarea unei probleme de religie controversată. Atunci când caută să stabilească locația autorității în biserica divizată instanța civilă pare că determină chiar problema de religie controversată, iar analiza o face chiar în baza statutului acelui cult, astfel că încercând să respecte autonomia cultului instanța o încalcă prin chiar analiza statutului, care este o chestiune ce aparține exclusiv cultului, o problemă internă.

Dacă un grup este în afara scopului bisericii, atunci este în întregime liber să părăsească biserica, dar persoanele din grup nu pot pretinde nici un beneficiu asupra proprietății bisericii, fiind indiferent cu câți bani sau muncă au contribuit de-a lungul anilor, pentru că proprietatea aparține formei celei mai caracterizat organizate potrivit statutului cultului.

Doctrina poate exclude persoane din biserică doar pentru că o instanță a stabilit după metoda îndepărtării de doctrină că acea credință a lor este suficient de diferită de a unor persoane care au stabilit doctrina acum un secol. Dacă îi încredințăm ceva unei persoane, peste câteva zeci de ani acea persoană va fi o persoană foarte diferită de cea care este ea acum, dar în același timp este aceeași persoană. În mod fundamental oamenii se schimbă, dar în același timp, la fel de fundamental, ei rămân aceeași. Persoanele care sunt membrii aceluiași grup religios care are o viziune integrată a lumii religioase, experimentează ei înșiși noțiuni doctrinare noi. O donație nu implică o doctrină înțepenită, chiar dacă cel ce a donat acum câteva zeci de ani ar fi îngrozit de unele practici sau credințe ale credincioșilor din congregație, dacă s-ar întoarce azi să vadă doctrina.

Instanța trebuie să răspundă care dintre cele două facțiuni reprezintă „adevărata” biserică și pentru acest motiv are dreptul să îi controleze proprietățile. Instanța era chemată să arbitreze disputa proprietății în favoarea facțiunii care rămânea cea mai loială perceptelor religioase urmate de biserica din vremea când proprietatea a fost donată.

Pentru că abordarea deferenței necesită o minimă implicare a instanțelor civile în problemele religioase, încă exercită atracție pentru o parte din instanțe și doctrină, dar ratificând orbește deciziile tribunalelor ecleziastice, instanțele plasează forța de exercitare a autorității în spatele unui grup sau organizații religioase particulare.

Chiar dacă pare că se soluționează în acest fel cauza, prin trimiterea la autoritatea ecleziastică competentă, și negarea competenței instanței judiciare a statului, trebuie să admitem că există domenii scoase de sub protecția instanțelor statului, cum ar fi cele privind disputele asupra adevărului unei religii, cu privire la care doar chiar acea religie poate dezbate respectivele controverse, iar nu statul sau o altă religie nou formată.

În continuarea acestei idei trebuie să admitem că instanța, în verificarea propriei competențe, poate verifica ce anume implică aprecieri asupra unei religii și ce nu, întrucât doar pentru aceasta din

urmă este competentă. Această apreciere nu înseamnă o analiză a religiei ci doar delimitarea competenței.

Nu este surprinzător că atunci când rezultă un litigiu asupra proprietății bisericii, biserica națională adesea permitea de bună voie bisericii locale să secesioneze, și adesea încerca să păstreze marea majoritate a proprietăților congregațiilor secesioniste.

Această permisiune de secesionare nu trebuie neapărat acuzată dacă privim problema prin prisma actului constitutiv și a doctrinei pe care toți membrii s-au angajat să le respecte atunci când au constituit persoana juridică ori au aderat la aceasta. Persoana juridică are un statut și organe care iau decizii, iar aceste decizii trebuie respectate în statul de drept pentru păstrarea statutului și formei de organizare a persoanei juridice. Doctrina la fel, se poate păstra și prin mecanismul secesiunii și al eliminării membrilor care nu mai admit doctrina la care au aderat inițial și pe care s-au obligat să o respecte. Respectarea doctrinei a fost văzută inițial ca un scop legitim. Când a devenit ilegitim, ca să nu i se mai permită cultului apărarea statutului, statut care nu permite încălcarea doctrinei, iar în caz de încălcare este permisă excluderea?

Prin urmare, fiind nu doar o relație ierarhică, în care parohia se subordonează, ba mai mult, este formată prin voința cultului, ca organizare națională, aceasta va trebui să respecte statutul bisericii naționale, deoarece se obligă la aceasta prin chiar actul de formare. Atunci, dacă se obligă, va trebui să respecte orice decizie va fi luată de biserica națională privind doctrina, pentru că este în relație de dependență prin subordonare față de biserica națională. Parohia și membrii ei nu au autonomie pentru că, prin principiul simetriei, dacă biserica națională este cea care a înființat parohia, prin act unilateral, tot ea va fi cea care o poate modifica sau desființa, dar tot prin act unilateral al bisericii naționale.

Nu vedem care ar fi o altă modalitate de modificare sau extincție a parohiei decât cea rezultată din simetrie. Nu există un mecanism prin care parohia să devină autonomă în condițiile în care este subordonată. Dacă secesiune în cazul statelor nu este posibilă decât în cazul destrămării fostelor imperii sau în cazul nerespectării grave a drepturilor omului, nici în cazul cultelor „secesiunile” nu sunt admise decât prin excepție pentru cazuri care pot fi asimilate cu cele admise în cazul statelor, anume dacă la un moment dat un cult a înglobat cu forța un alt cult iar acesta dorește să revină la forma inițială sau dacă un cult încalcă grav drepturile omului pentru o parte distinctă a membrilor săi.

O altă metodă de soluționare a litigiilor arată că instanța nu poate decide dacă doctrinele sau practicile bisericii locale sau naționale sunt mai credincioase tradiției, prin urmare abordarea trebuie să privească spre principiile neutre ale dreptului.

În metoda principiilor neutre ale dreptului instanța poate analiza orice document al bisericii,

atâta timp cât nu se angajează în problemele doctrinei bisericii, astfel că analiza disputei proprietății bisericii va fi făcută ca și cum ar fi una seculară. Din păcate abordarea principiilor neutre ale dreptului nu indică foarte clar cum se selectează și interpretează documentele.

Evaluarea structurii bisericii și a ierarhiei, presupune că parohia este subordonată dar nu trebuie să asume o devoțiune aproape sclavagistă a bisericii locale pentru dioceza sa, indiferent de regulile adoptate. Ca și în căsătorie, întotdeauna și pentru totdeauna nu exclude o schimbare în sentimente.

Așa-numitele principii neutre în mod clar nu sunt neutre de loc, de când fiecare versiune a acestei abordări a început cu o definiție a bisericii care este sincer diferită de propria înțelegere a unei părți semnificative a credincioșilor religiei afectați de noua regulă.

Pornind de la ideea că disputa proprietății bisericii implică două biserici/culte instanța își dă ei însăși oportunitatea de a interveni asupra treburilor interne al asociațiilor religioase.

Statul are un interes evident și legitim în soluționarea pașnică a disputelor asupra proprietății și în furnizarea unei instanțe civile unde proprietatea asupra bisericii poate fi determinată în final. Statul poate să adopte diferite abordări pentru stabilirea dreptului de proprietate asupra bisericii atâta timp cât nu implică nici o apreciere în problemele doctrinale, ritualurile și liturghia credincioșilor sau principiile credinței.

Disputa în cazul cultului greco-catolic a fost creată de regimul politic din 1948 care deținea puterea și suveranitatea, iar nu de către comunitățile locale ale cultelor greco-catolic sau ortodox de la acea epocă, prin urmare vorbim de implicarea suveranității. La vremea respectivă a fost o soluție aplicată de regimului politic de atunci pentru problema pe care dorea să o rezolve, anume crearea unui mediu mai propice pentru instaurarea comunismului, asupra unui popor mai supus și mai dispus la compromisuri, cât timp legăturile cu exteriorul erau gătuite și în ce privește structura ierarhică specifică pentru cultul catolic și greco-catolic. Fiind o soluție particulară și măsura de reparare va fi în același fel.

Jurisprudența românească în materia preluării edificiilor de cult ce au aparținut cultului greco-catolic în temeiul art. 37 din Decretul nr. 177/1948 și a Decretului nr. 358 din 2 decembrie 1948 este împărțită, nu este unitară, iar instanțele analizează titlul, preluarea sau dorința credincioșilor, atunci când sunt investite cu acțiuni de restituire a edificiilor de cult ce au aparținut cultului greco-catolic și au fost preluate de către stat și predate cultului ortodox.

Litigiile ce privesc edificiile de cult ce au aparținut cultului greco-catolic pornesc de la desființarea cultului greco-catolic și trecerea forțată a credincioșilor la cultul ortodox. Prin urmare

întrebarea firească ce se naște este: Trecerea la un alt cult ori abandonul voluntar sau forțat al unei religii și adoptarea alteia are sau poate avea consecințe asupra patrimoniului persoanei juridice a cultului părăsit?

În cazul încheierii unui act juridic de înstrăinare în condiții obișnuite la un notar public, ceea ce se cere, pentru ca o autoritate ecleziastică din partea cultului să poată încheia actul este dovada că acel cult a fost recunoscut, că unitatea de cult este înființată potrivit statutului intern și că cel ce se prezintă la notar a fost numit regulat potrivit aceluiași statut.

Aceeași este situația și pentru dobândirea unui drept, iar pierderea acestuia trebuie făcută simetric, în opozabilitate cu persoana juridică.

Dacă în situația unei înstrăinări voluntare se acceptă reprezentarea în modul mai sus amintit, în situația înstrăinării prin trecerea majorității credincioșilor la un alt cult această rațiune nu mai poate subzista, pentru că nu mai este vorba de organizarea internă a cultului ci de trecerea la un alt cult, de o relație între culte, care nu mai este reglementată de statutul intern al cultului.

Separarea statului de biserică, aceasta din urmă devenind autonomă, nu permite ca statul să soluționeze diferendele interne ale cultului, privind doctrina, organizarea internă etc., printre acestea fiind și părăsirea cultului, excluderea unor membri, indiferent că aceștia trec ulterior la un alt cult, deoarece momentul inițial, al părăsirii cultului ține exclusiv de organizarea internă a cultului părăsit, iar eventuala aderare la alt cult ține tot de organizarea internă, de data aceasta a cultului adoptat.

Sculptează religia identități sociale și atitudini ale aderenților săi astfel încât îi face pe aceștia inevitabil ostili față de cei de altă credință? Fiecare parte încerca să o excludă pe cealaltă din împărțirea comunității naționale, cultură sau chiar umanitate.

Nici religia, nici națiunea nu acceptă jumătățile de măsură; nu aparțineai decât unei singure națiuni și unei singure religii. Și una, și cealaltă cereau supunere pe viață, astfel că o persoană este botezată pe vecie.

Dorința legiuitorului de a reglementa trecerea credincioșilor la un alt cult a existat și în 1928 și în 1940 și 1948, ca și ultima dată în 1990, dar de fiecare dată voința politică avea o altă încărcătură, un alt scop.

În baza libertății de conștiință oricine are dreptul de a aparține oricărui cult și poate să treacă de la un cult la altul.

Analizată din punct de vedere al cultului trecerea la un alt cult cu o porțiune a patrimoniului nu este posibilă, pentru că fiecare credincios și deservent al cultului trebuie să respecte dogma, preceptele, ierarhia și modul de organizare a aceluși cult.

Ajungem la concluzia că forma de organizare a cultului este aceea a unei persoane juridice, dar

că din punctul de vedere al cultului membrii acestuia nu pot emite nici o pretenție patrimonială asupra bunurilor acestuia, chiar dacă au contribuit la dobândirea acelor bunuri, edificii de cult sau bunuri mobile pentru exercițiul cultului, iar această imposibilitate poate fi motivată sau întemeiată ca și teorie pe irevocabilitatea donațiilor sau a aporturilor.

În fapt „migrația“ credincioșilor de la un cult la altul are loc, mai mult sau mai puțin frecvent, în masă sau în mod singular, în funcție de perioadele istorice.

Schimbarea configurației teritoriilor statelor, a națiunilor de-a lungul timpului a dus la așezarea pe teritoriul unui stat a mai multor națiuni sau părți ale acestora, care au confesiuni diferite, astfel că în timp au apărut și conflicte confesionale legate de aceasta.

Problema patrimonială își are originea în schismele dogmatice, din care cea din 1054, denumită Marea Schismă, are o relevanță primară deoarece a împărțit bisericile în Biserica latină și Biserica greacă, iar efectele ei se fac simțite până azi.

Problema despărțirii membrilor unei unități de cult este o problemă religioasă, separată la momentul inițial de problema proprietății, dar este evident că apoi se aduce în discuție chestiunea patrimoniului.

Pentru a nu încuraja prozelitismul motivat de patrimoniu textele legale în vigoare prevăd interzicerea pretențiilor asupra patrimoniului chiar dacă persoanele membre și-au adus contribuția prin aport, donații sau în alt fel la constituirea acestuia.

Se poate discuta cu privire la trecerea credincioșilor la un alt cult în marginile noțiunii de secesiune și autodeterminare pentru că națiunea și religia sunt noțiuni asemănătoare.

Odată cu dezvoltarea și acceptarea din ce în ce mai firească a ficțiunii persoanei juridice, devine tot mai dificilă acceptarea trecerii unui bun dintr-un patrimoniu al unei persoane juridice în cel al alteia fără consimțământul persoanei juridice căreia îi aparține.

Una dintre problemele confesionale ale României după Unire, din perioada 1918-1928, în Transilvania, a fost aceea a revenirilor la ortodoxie a unui număr de credincioși greco-catolici. Ea a angrenat Bisericile românești unită și ortodoxă într-o dispută în fața căreia statul român nu ar fi trebuit să rămână pasiv, și ar fi trebuit să îi dea soluționarea.

Statul nu a putut stabili care dintre cele două puncte doctrinare ale celor două culte corespunde adevărului, și a considerat inoportună legiferarea unei astfel de chestiuni controversate ce ținea de dreptul canonic astfel că a încercat adoptarea unei formule de neimplicare, nereușită însă, și a lăsat această problemă spre soluționare instanțelor judecătorești, în loc să o considere domeniu exclusiv al cultelor.

Pentru că acest fenomen a existat, acesta a fost motivul pentru care s-a vehiculat în proiectul de lege a cultelor din 1928 posibilitatea trecerii de la un cult la altul și reglementarea situației edificiului de cult în această ipoteză. După Unirea din 1918 schimbarea naționalității a tentat și la schimbarea religiei, ceea ce îndreptățește afirmația că adoptarea în anul 1700 a cultului greco-catolic de către românii ortodocși s-a făcut probabil și din alte considerente decât strict de religie. Cum însă de la momentul îmbrățișării cultului greco-catolic, anul 1700, și până la apariția oportunității după anul 1918 a schimbării din nou a religiei, sau mai precis a reluării celei avute anterior, timpul scurs a fost destul de lung, ceea ce a dus la întipărirea destul de adânc a religiei adoptate, o nouă schimbare a dat loc unor situații care cer o analiză atentă. Nu în ultimul rând adoptarea altei credințe după anul 1918 și întipărirea din nou profundă a acesteia sau schimbarea din anul 1948 au bulversat și au zăpăcit orice predicție. În acest carusel de schimbări, schisme, treceri și reveniri nu este ușor de stabilit o soluție care să li se pară legitimă ambelor culte.

Practica judiciară mai veche admitea și ea uneori că subiect de drepturi este comunitatea de credincioși, desigur fără să explice cum pot exista doi titulari ai dreptului de proprietate, parohia și comunitatea de credincioși, în condițiile în care aceștia nu erau coproprietari.

Aceste spețe arată din cine este constituită comunitatea religioasă, anume din credincioși, dar scurtează analiză atunci când se referă la proprietate și consideră că dacă o persoană sau mai multe trec la un alt cult atunci proprietatea se transferă de la persoana juridică a cultului la membrii ei, ca prin farmec, prin simpla dorință a membrilor, iar apoi aceștia o pot transfera la noua persoană juridică înființată a noului cult de către persoanele care au fost membri în vechea persoană juridică.

Analiza juridică trebuie în mod realist să se refere la cine constituie persoana juridică, adică membrii ei, credincioșii, organele sale, și cine are proprietatea, adică persoana juridică. Faptul că acei credincioși sunt membrii persoanei juridice nu îi face proprietari, căci proprietar este doar persoana juridică. Membrii persoanei juridice au drepturi doar în cadrul persoanei juridice.

Nu se poate afirma că partea din întreg, adică membrii sau organele persoanei juridice, ar avea aceleași drepturi ca și întregul, pentru că se face o confuzie între parte și întreg. Membrii sunt doar parte a persoanei juridice.

Comunitățile religioase își aleg în mod liber structura asociațională în care își manifestă credința religioasă: cult, asociație religioasă sau grup religios, potrivit art. 5 alin. 3 din Legea cultelor.

Însă, odată aleasă forma de organizare comunitatea religioasă nu poate fi confundată cu persoana juridică sub care și-a ales să funcționeze. Comunitatea religioasă este o denumire generică iar această comunitate se poate organiza sub cele trei forme.

Potrivit art. 5 alin. 2 din Legea cultelor, structurile religioase cu personalitate juridică sunt

culte și asociațiile religioase, iar structurile fără personalitate juridică sunt grupările religioase.

Este un loc comun că o structură fără personalitate juridică nu poate avea nici drepturi și nici patrimoniu pentru că nu are capacitate juridică. Prin urmare doar persoana juridică are drepturi. Dar a vorbi de drepturile comunității înseamnă a confunda generalul cu particularul, anume comunitatea religioasă, cu una dintre cele trei forme ale structurii religioase.

Practica judiciară admite uneori și în prezent că titular al dreptului de proprietate asupra lăcașului de cult este comunitatea de credincioși. Desigur că nu se indică textul legal care să prevadă aceasta expres, ci doar se interpretează în acest sens dispozițiile Decretului-Lege nr. 126/1990.

Se vorbește firesc de enoriași ca despre proprietarii bunului, însă mai multe persoane pot fi proprietari doar în stare de coproprietate, ceea ce nu este cazul aici.

Apropo de firescul afirmației că enoriașii sunt proprietari, dacă am afirma că asociații sunt proprietari asupra bunurilor din patrimoniul unei societăți comerciale sau în aceeași măsură asociații dintr-o asociație, afirmația ar fi văzută ca ciudată, dacă nu chiar ca în necunoștință de cele mai elementare noțiuni de drept privind persoanele juridice și proprietatea.

Bunurile sacre sunt cele care aparțin cultelor. Aceasta confirmă că bunurile aparțin persoanei juridice, care este titulară a patrimoniului. Nicăieri nu se prevede că acei credincioși, ca și membri ai persoanei juridice, au drepturi asupra bunurilor în afara formei de organizare a cultului. În afara formei de organizare a cultului credincioșii nu constituie o persoană juridică în sine și nu pot pretinde drepturi. Reglementarea trecerii la un alt cult a patrimoniului în modul în care a fost făcută în anul 1943 și în anul 1948 au fost excepții regretabile pentru că persoana juridică este titulară a patrimoniului și doar ea poate dispune de acesta.

Fără reguli care să fie respectate, sub rezerva coerciției, nu mai putem vorbi de o formă organizată a comunității. Limitarea libertăților se referă și la imposibilitatea trecerii la un alt cult a patrimoniului odată cu credincioșii, chiar dacă sunt majoritari. Persoana juridică se conduce uneori după principiul majorității, care trebuie acceptat, însă cu respectarea dreptului de proprietate, care aparține persoanei juridice iar nu membrilor care o compun.

Membrii pot hotărî, individual sau colectiv trecerea la un alt cult, dar numai în ce privește persoana lor și drepturile ce la aparțin, iar nu și cu privire la patrimoniul persoanei juridice, pentru care nu sunt înzestrați cu drepturi care să le permită acest transfer de patrimoniu.

Regula majorității și principiul forței obligatorii a contractului sau statutului ce decurge din voința celui care l-a adoptat trebuie analizate pentru a înțelege forța obligatorie a hotărârii luate de persoana juridică pentru membrii săi și impunerea acesteia și minorității, care reiese tot din voința

membrilor.

Rațiunea pentru principiul contractului este aceea că este coerent cu simțul dreptății al celor mai mulți oameni. Este o rațiune importantă a promisiunilor executorii, care cer pentru acestea o strictă executorialitate. Simțul dreptății combinat cu voința liberă de a adopta un statut cer această strictă executorialitate.

Un act juridic, cel de aderare, este temeiul în care i se pot impune acestei părți, persoanei fizice ca membră a persoanei juridice a cultului, ce a aderat la statutul acestei persoane juridice, obligativitatea respectării cuvântului dat.

Chiar dacă este un act unilateral, aderarea la un statut, și pentru acesta temeiul respectării actului juridic rezidă în voința proprie a celui care se obligă, iar nu în voința celeilalte părți, astfel că nu este obligatorie existența unui acord de voințe, fiind suficientă voința unilaterală care este analizată tot ca voință ce obligă.

Dacă este necesară impunerea respectării unui act juridic, unilateral sau a unui contract, executarea se face, indiferent că este cerută de partea din contract sau de un terț față de contract sau un terț față de actul unilateral, nu în temeiul acordului ci al voinței celui ce s-a obligat, indiferent că este vorba de act unilateral sau contract.

Același temei, voința celui ce a exprimat actul, unilateral sau contractul, stă la baza executării acestuia, și în ipoteza în care această executare este cerută de chiar partea ce a exprimat voința.

Trecerea la un alt cult a unui lăcaș de cult în cazul trecerii unui număr major de credincioși și posibilitatea juridică, morală și religioasă trebuie analizată pornind de la calitatea de membri ai persoanei juridice a credincioșilor, membrii atât ai vechiului cult-persoană juridică pe care l-au părăsit cât și membrii deveniți ai noului cult-persoană juridică pe care l-au adoptat.

Ideea centrală este aceea că statul a organizat cultele ca și persoane juridice iar organizarea și funcționarea acestora trebuie privită ca atare, ca o persoană juridică. Prin urmare trebuie văzut ce drepturi are în cadrul cultului-persoană juridică membrul acesteia, credinciosul. În cazul în care are anumite drepturi asupra patrimoniului atunci se poate explica posibilitatea și dreptul credinciosului ca odată cu adoptarea unui alt cult să poată avea pretenții la patrimoniul vechiului cult, dar nu are astfel de drepturi care să permită trecerea la un alt cult cu edificiu cu tot, deoarece titular al drepturilor asupra patrimoniului este persoana juridică.

Inițial *ecclesia* era adunarea credincioșilor, apoi are loc procesul prin care conținătorul se transformă în conținut, adică numele adunării este luat de edificiul care o conține. De aici ideea, adânc înrădăcinată, că biserica-edificiu aparține comunității. O structură ierarhică probabil pornind de la ideea de transcendental, ceva aflat deasupra oamenilor, superior, iar de la superior se face trecerea la oameni,

aflați sub imperiul divinității, și ideea e gata formată de sus-jos, sau ierarhie, astfel se constituie comunitatea religioasă. Faptul că aceleași persoane formează noua comunitate pare să îndreptățescă afirmația că aceleași persoane reconstituie legătura transcendentă, dar aceasta este o problemă religioasă pe când problema juridică are rezolvarea expusă mai sus, anume doar prin prisma persoanei juridice care este titulară a patrimoniului.

Simultaneum-ul este un particularism datorat circumstanțelor istorice. Este vorba de exercițiul a două culte creștine în același edificiu, cel mai ades în perechea catolic-luteran, luteran-reformat și catolic-reformat.

Simultaneum-ul este afectarea juridică pentru exercițiul a două confesiuni religioase (*simultaneum religionis exercitium publicum*), din care unul este minoritar, în unul și același edificiu cultual, unde se preferă exercițiul simultan al celor două culte în acea clădire unică, iar acel exercițiu se face prin practicarea nu de o manieră sincronă, care ar provoca probleme și confuzie, ci de o manieră distanțată în timp, succesivă.

Soluția în cazul disensiunilor din cadrul unei parohii este în sensul că, dacă este subordonată ierarhic atunci va hotărî organul ierarhic superior, iar dacă nu este subordonată atunci va hotărî majoritatea, și este singura care se supune tuturor regulilor și respectă toate principiile, inclusiv separația statului de biserică, autonomia bisericii și neutralitatea statului.

În caz de dispută în privința bisericii, instanța, având în vedere separația dintre stat și biserică, va considera autonomia completă a organizațiilor religioase și va refuza să audieze disputa, pentru că este acordată imunitatea de jurisdicție a organizației față de soluționarea judiciară a disputelor.

O abordare veritabilă a non-implicării instanțelor înseamnă că acestea refuză să analizeze cauza în vreun fel, lăsând părțile în aceeași situație în care le-a găsit.

În disputele asupra doctrinei și patrimoniului cultului, pe lângă interesele materiale, există în aceeași măsură și adeseori pierderi intangibile, mari încordări emoționale și multă amărăciune.

Puterea de Stat singură poate evita aceste inconveniente, ea singură poate garanta pacea religioasă și echilibrul confesional.

Statul are un interes evident și legitim în soluționarea pașnică a disputelor asupra proprietății și în furnizarea unei instanțe civile unde proprietatea asupra bisericii poate fi determinată în final. Statul poate să adopte diferite abordări pentru stabilirea dreptului de proprietate asupra bisericii atâta timp cât nu implică nici o apreciere în problemele doctrinale, ritualurile și liturghia credincioșilor sau principiile credinței.

De ce restituirea edificiilor care au aparținut cultului greco-catolic pare o problemă fără soluție în analiza prin prisma dreptului privat? Pentru că așa și este. Este o problemă fără soluție în dreptul privat, sau cel puțin cu o soluție ce nu mulțumește, lasă senzația de neterminat, de naștere a unui conflict, nu de soluționare a altuia.

Lipsa unei propuneri rezonabile juridic la această problemă veche, sau a unor studii, denotă ceea ce spuneam mai înainte, că este o problemă nesoluționată și că această situație nemulțumește părțile implicate.

Deoarece lipsește o soluție legislativă, soluția salvatoare, mulțumitoare pe deplin, motivată lămuritor, chiar dacă nu miraculoasă, în lipsa unei legislații adecvate de atât de mult timp, este așteptată de toată lumea, nu numai de către instanțele de judecată.

Oricine speră că instanța va rezolva disputa doctrinală și cea legată de proprietate în aceste cauze suferă o mare dezamăgire: instanța va lăsa disputa exact de unde a luat-o – și va aplica dreptul comun, care nu conține o soluție la disputa doctrinară, ci doar reguli generale de drept, nu de religie.

Situațiile sunt caracterizate foarte plastic. O instanță caracterizează cele două propuneri subscrise ca „două vapoare trecând prin noapte” sau atunci când se analizează o soluție a instanței se afirmă „Curtea pare că încă a privit strategia din spatele scenei.”

Doar legiuitorul poate oferi dezlegarea în această situație, cât timp pe tărâmul dreptului privat soluția nu convinge așa cum este dată în temeiul dreptului comun. Statul poate chiar și interzice revendicarea, sau orice acțiune pe dreptul comun, pentru edificiile de cult preluate în perioada 1940-1989.

Având în vedere separația stat/biserică, instanțele judecătorești nu sunt în mod uzual competente să soluționeze astfel de litigii ce implică aprecieri asupra cultelor, doctrinelor, libertății de religie.

O persoană fizică își exercită libertatea individuală de conștiință și de religie la momentul la care acesta acceptă sau refuză devenirea sa ca membru al cultului, iar dreptul lui de a părăsi cultul îi garantează acestuia libertatea de religie în cazul în care biserica îi opune învătătura sa.

În alte cuvinte, biserica nu este obligată să ofere libertate religioasă deserventului său și membrilor, pe când Statul trebuie să o facă pentru fiecare în limitele jurisdicției sale.

Dacă în prezent ar avea loc astfel de treceri de la un cult la altul cu greu ne putem imagina textele legale pe care le-ar putea invoca o facțiune sau alta în formularea unei acțiuni, sau pentru înființarea ori desființarea unei parohii fără acordul organizației naționale a cultului, de exemplu, și la fel de greu o instanță ar putea fi convinsă că este competentă să soluționeze un astfel de litigiu.

Mai simplu și mai direct spus, o instanță nu poate să dezlege un astfel de litigiu, pentru că nu există texte legale care să îi permită aceasta, ba mai mult separația statului de biserică, principiul autonomiei și cel al neutralității îi interzic aceasta.

Protejarea art. 9 prin acordarea autonomiei exclude automat protejarea oferită de art. 6, pentru că prin definiție autonomia presupune neimplicare, iar un dreptul la proces presupune implicare. În concluzie cele două sunt incompatibile, pentru că pun în aceeași propoziție implicarea și neimplicarea.

Aceasta este o situație insolubilă dar este singura soluție posibilă, mai ales că a fost acceptată de la momentul constituirii ca și cult, când comunitatea religioasă poate opta și pentru forma asociației religioase, care nu implică autonomia și atunci va putea beneficia și de protecția art. 6 CEDO.

Există o contradicție, care poate nu a fost remarcată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Pe de o parte Curtea Europeană a Drepturilor Omului impune dreptul la un proces pentru astfel de cauze, cum ar fi Biserica Polonă și Parohia greco-catolică Sâmbăta Bihor împotriva României, iar pe de altă parte afirmă că există separația statului de biserică și că statul nu poate decide în astfel de cauze, cum e în *Affaire Miro Ubovs et autres c. Lettonie*.

În ce privește obligația statului de a oferi o soluție legislativă în sensul reglementării restituirii acestor imobile sau a acordării unor despăgubiri, statul nu are o astfel de obligație.

Din deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului reiese că nu există o obligație a statelor de a acorda despăgubiri pentru abuzurile săvârșite de regimurile politice existente anterior în acele state dar dacă aleg să acorde despăgubiri atunci acordarea lor trebuie să fie efectivă. Acordarea despăgubirilor este o reparație în echitate care nu își are izvorul într-un fapt trecut ci reprezintă o despăgubire acordată benevol de stat, de aceea neexistând obligația reparării. Statul poate opta să repare abuzul produs în trecut sau să nu acorde despăgubiri, dar dacă nu optează pentru despăgubiri nu poate fi obligat la aceasta.

Din analiza legislației reiese însă că Statul Român a reglementat până în prezent marea majoritate a abuzurilor produse sub vechiul regim, în materia terenurilor, a construcțiilor, a bunurilor ce au aparținut cultelor (cu excepția edificiilor de cult), a metalelor prețioase, a condamnărilor politice etc., astfel că acest domeniu al lăcașurilor de cult care au aparținut cultului greco-catolic pare că este, poate nu singurul, dar printre puținele rămase nereglementate de legiuitor, întrucât până și bunurile care au aparținut cultului greco-catolic și au fost preluate de către stat, au fost restituite, dacă se aflau în proprietatea statului, după cum s-a stabilit prin art. 1 alin. 1 din OUG nr. 94/2000.

Prin urmare există o obligație de a reglementa legislativ și acest domeniu pentru că în alt fel ar părea că statul dorește să trateze diferit doar acest domeniu.

Faptul că nu există o lege specială care să reglementeze situația lăcașurilor de cult nu poate împiedica formularea unei acțiuni de revendicare, pe dreptul comun, însă această afirmație vine în contradicție cu cele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a precizat că art. 1 din Protocolul 1 nu poate fi interpretat în sensul că ar stabili pentru statele contractante o obligație generală de restituire a bunurilor care le-au fost transferate înainte ca ele să ratifice Convenția.

În ceea ce privește lăcașurile de cult, s-a prevăzut de către OUG nr. 94/2000 la art. 1 alin. 2 că situația acestora urmează să fie reglementată printr-o lege specială, care până în prezent nu a fost adoptată.

Prin urmare se pare că statul dorește să reglementeze situația acestor bunuri, nu se știe în ce mod, dar încă nu a făcut-o. Cum nu există o obligație generală pentru state de a restitui bunurile preluate, ar însemna că statul nu poate fi obligat la aceasta și că o acțiune în revendicare a acestor imobile pe dreptul comun ar fi inadmisibilă.

Dacă bunurile ce fac obiectul legilor speciale nu pot fi restituite decât în temeiul acelor legi și nu există obligația statului de a restitui bunurile care nu fac obiectul legilor speciale ar părea că o astfel de acțiune în revendicare pe dreptul comun pentru edificiile de cult ar urma să fie respinsă cu argumentul că nu există o obligație a statului de restituire.

Această afirmație este doar parțial întemeiată, pentru că OUG nr. 94/2000, prin art. 1 alin. 2, a prevăzut că situația lăcașurilor de cult urmează să fie reglementată printr-o lege specială, care până în prezent nu a fost adoptată.

Nu există o obligație concretă de restituire a lăcașurilor de cult dar există un angajament luat de către stat printr-un act normativ că va reglementa situația acestor bunuri. Acest angajament face ca situația să nu mai fie atât de tranșantă în privința susținerii opiniei că nu există o obligație de despăgubire pentru aceste bunuri.

Acest text legal, OUG nr. 94/2000 art. 1 alin. 2, mai are și semnificația de a recunoaște că procedura prevăzută de Decretul-lege nr. 126/1990 nu reglementează situația acestor bunuri.

Înlăturarea posibilității de a supune o cauză unei instanțe trebuie să fie serios argumentată. Posibilitatea analizării adevărului unei doctrine este un astfel de caz. Oricum este dificil de definit o religie chiar și de către oamenii de știință ce studiază însăși religia. Cu atât mai dificil trebuie să fie pentru instanță, și aceasta cu o mare posibilitate de a greși. Faptul că subsecvent este afectată proprietatea cultului nu face posibilă intervenția instanței pentru că ar urma să aprecieze asupra unei doctrine. O instanță nu poate aprecia dacă a fost respectat statutul, sau dacă este posibilă trecerea la un alt cult pentru că este vorba tot de analiza doctrinei aceluși cult.

Trebuie să distingem două categorii de cauze, cele în care în prezent se cere să se stabilească

adevărul unei religii, și care include o multitudine de posibilități, și a doua categorie în care se cere repararea nedreptăților create de vechiul regim.

În timp ce prima categorie de cauze nu poate fi primită, din cauza autonomiei cultelor, a neutralității statului în materia religiei, urmare a separării statului de biserică, cea de a doua categorie este diferită de prima și poate face obiect al analizei instanțelor, având în vedere și argumentele arătate mai sus.

Se pare că statul încurajează păstrarea regulată a funcționării persoanei juridice a cultului și a edificiilor de cult și nu încurajează deloc schismele, sau cel puțin nu intervine în soluționarea lor și le lasă în competența exclusivă a cultului, care va trebui în interiorul său să soluționeze orice contestație privind religia, doctrina, schismele, ierarhia, proprietatea și folosirea edificiului de cult.

Această soluție respectă autonomia cultelor și reversul ei, neutralitatea statului în materie religioasă.

Statul nu poate, în mod absolut, în temeiul principiului neutralității, să ignore controversele religioase, ci atunci când acestea devin litigii de competența statului va trebui să le soluționeze.

Limita care dă măsura în care statul trebuie să intervină în controverse și să le transforme în litigii de competența sa, este aceea a acelor restrângeri care sunt prevăzute de lege și constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În afara acestor posibilități o cerere de analiză a statutelor, codurilor canonice, actelor juridice sau faptelor juridice ale cultului, va fi respinsă ca inadmisibilă, pentru că va încălca principiul neutralității statului și autonomia cultelor.

Doar în această măsură poate statul să stabilească, de exemplu, dacă un preot este regulat investit și are posesia și folosința sau dacă o unitate de cult se conformează regulilor generale de organizare ale cultului, așa cum au fost recunoscute de către stat și prin urmare este cea îndreptățită să păstreze proprietatea edificiului de cult.

Orice alte măsuri care exced acestui domeniu strict și clar delimitat nu sunt de competența statului și a jurisdicției sale.

Voința majorității este un criteriu legitim care poate contribui la pacea socială, pentru că dacă sunt satisfăcute interesele majorității atunci se evită nemulțumirea unei părți consistente a comunității. Altfel spus, o nemulțumire a unei părți mai mici a comunității este preferată unei părți mai mari, pentru că mărimea se referă și la puterea deținută și la dimensiunea manifestării nemulțumirii.

Însă acest criteriu nu poate rămâne singular deoarece ar aduce nedreptate întrucât nu se poate ignora că acele edificii de cult au fost preluate de la cultul greco-catolic și este necesară o reparație, o

repunere în situația anterioară sau o despăgubire, dacă nu este posibilă repunerea în situația anterioară.

Se pare că Bisericii Greco-Catolice i s-au preluat 2.588 în anul 1948, din care pe calea dialogului, dar și pe alte căi - treceri de credincioși, înțelegeri pe plan local, acțiuni judecătorești etc. - Biserica Ortodoxă Română a retrocedat Bisericii Române Unite cu Roma (Greco-Catolică) 214 biserici, inclusiv patru dintre cele cinci catedrale episcopale (Blaj, Cluj, Lugoj și Oradea).

Faptul că din nou a fost redactat și un proiect de lege ce pornește de la premisa construirii de lăcașuri de cult pentru comunitățile care nu au biserică și retrocedarea, pe calea dialogului, a lăcașelor de cult, ignoră ineficiența dialogului în soluționarea acestei probleme și o repune în discuție ca proiect legislativ în anul 2007 cu toate că este mai mult decât evident că din 1990 de când a fost legiferată soluția dialogului nu a avut vreun rezultat notabil.

Nu vedem de ce practica acțiunilor în justiție a făcut să înceteze activitatea Comisiei Mixte de Dialog, pentru că era evident că era cu atât mai necesară sau se putea lăsa la îndemâna justiției ce era pe rolul instanțelor și să facă obiectul discuțiilor în comisie celelalte edificii de cult, tocmai pentru a preîntâmpina alte litigii, dar probabil că funcția de dialog a comisiei a scăpat și nu a fost înțeleasă de niciuna dintre părți, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm ineficiența dialogului.

Există și posibilitatea de a interzice expres instanțelor să se pronunțe asupra litigiilor ce privesc trecerea credincioșilor la un alt cult, dacă aceste instanțe nu înțeleg ele însele să o facă, cu toate că argumente pentru aceasta există suficiente pornind de la autonomia cultelor și neutralitatea statului, dar în aceeași măsură, pornind de la dispozițiile OUG nr. 94/2000 art. 1 alin. 2, poate fi argumentată și poziția inversă.

Credem că soluția pentru restituirea edificiilor de cult ce au aparținut cultului greco-catolic nu poate fi decât o combinație a simetriei cu echitatea, adică de a restabili situația anterioară, dar de a nu repara o nedreptate prin crearea altor inechități.

În concret soluția este aceea ca acolo unde un cult este majoritar în prezent sau în trecutul apropiat, după un algoritm ce se va stabili, să îi revină și lăcașul de cult, cu corective de genul *simultaneum*-ului.

Algoritmul poate fi în funcție de numărul credincioșilor din 1990, când s-a recunoscut existența oficială a cultului greco-catolic, apoi anul 2000, ca fiind un interval suficient până la care fiecare persoană să cugete apartenența la un cult, și în prezent, adică 2013, cu condiția ca în prezent și, la alegere, în 1990 sau în 2000, să fi avut un număr de credincioși de peste 50% din numărul credincioșilor din acea comunitate administrativ teritorială.

Unde nu se poate stabili majoritatea sau procentele sunt într-un anumit quantum suficient de consistent, de exemplu de la 30% până la 50% atunci să se prevadă, dacă dorește și cultul greco-catolic, proprietatea simultană, adică *simultaneum*-ul sau co-deținerea și obligația ce derivă din aceasta, ca folosința, tradusă în oficierea slujbelor religioase, să se facă alternativ, după un program de genul ca în prima parte a zilei de duminică, zi tradițională de ceremonii religioase la ambele culte, să fie celebrat un cult iar în a doua parte celălalt, iar în următoarea zi de duminică invers.

Pentru situația în care nu este posibilă restituirea în natură, pentru că nu este îndeplinită condiția majorității, și nici nu se stabilește *simultaneum*-ul, sau nu există unitate de cult înființată atunci se vor acorda despăgubiri la valoarea echivalentă a imobilului, teren și clădire, de la momentul preluării, la schimb cu un alt imobil sau în bani, ori alt mod de despăgubire, după modelul celorlalte legi de reparație.

În cazul în care imobilul a suferit adăugiri sau îmbunătățiri ce depășesc valoarea de 50% din cea avută la momentul preluării, imobilul nu va fi restituit iar pentru îmbunătățirile mai mici de această valoare dar nu mai mici de 10% se poate institui un drept de retenție.

Pentru rațiuni de simetrie, spre a echilibra situația și a oferi o soluție, este nevoie tot de o decizie de politică de stat, pentru că este evident că nu se poate susține că ar trebuie restabilită balanța în favoarea dreptului și preluarea să se fi făcut în baza normelor de drept, pe de o parte din motivul simplu al ireversibilității timpului și pe de altă parte pentru că din punct de vedere al dreptului o astfel de trecere a unui locaș de cult nu poate fi imaginată, din cauza separației statului de biserică, de aici și piedica aparent insurmontabilă a soluționării chestiunii restituirii lăcașului de cult. Este o certitudine că statul s-a separat de biserică și statul nu poate să intervină în organizarea internă a cultului astfel că nu se poate pronunța asupra doctrinei acesteia.

Cât timp preluarea nu se poate imagina pe planul dreptului și restituirea va purta aceeași umbră a imposibilității găsirii unei soluții în drept. De aceea soluția, dacă va exista una vreodată, va fi tot o soluție de politică de stat. Sau, *in extremis*, va trebui acceptată soluția pe planul dreptului comun, al acțiunii în revendicare, dar aceasta va purta marca neuniformității pe planul practicii judiciare.

Fractura de gândire intervine pentru că se încearcă a se aplica principiul reparației, al *restitutio*, care ar implica repunerea în situația anterioară, ceea ce ar însemna o soluție egală cu o măsură luată în trecut.

Or, la momentul preluării decizia a fost una verticală, politică, luată de stat cu privire la un cult *in integrum* și bunurile acestuia, iar în prezent decizia, chiar dacă este dată de puterea judecătorească, este una orizontală, între cele două culte, cu privire la bunurile unuia dintre ele.

Prima implică doar aspecte de ordin (ne)constituțional, în principal, și în subsidiar și de drept

civil, iar a doua doar aspecte de drept civil.

Soluția va putea fi doar politică pentru că religia suveranului este religia supușilor, *cujus regio, ejus religio*. Se pare că Thomas Hoobes în Leviatanul susține această idee. Principiul *cujus regio, ejus religio* era folosit pentru a trece întreaga populație la o altă religie, dar aici ne interesează doar posibilitatea suveranului, ca principiu, de a reglementa chestiuni privitoare la religie, în întregul său ori doar cu privire la anumite chestiuni, pentru că problema de principiu privitor la religie și suveranitate nu se schimbă în funcție de faptul că o societate sau națiune este uniconfesională sau pluriconfesională. Chiar și în comunism s-a aplicat acest principiu, cu privire la ateism, adică nereligia.

Singura soluție rezonabilă este adoptarea unei legi care să reglementeze restituirea sau nerestituirea ori o combinație a acestora.

CUPRINS

Abrevieri	1
Introducere.....	5
Partea I. Premisele exercițiului religiei	9
Capitolul I. Libertatea religioasă.....	9
§ 1. Definirea dreptului la libertatea religioasă	9
§ 2. Dimensiunea individuală a libertății religioase	13
§ 3. Dimensiunea colectivă a libertății religioase.....	14
§ 4. Drepturi ce decurg din libertatea de religie	16
§ 5. Limitele libertății de religie	18
§ 6. Concluzii.....	21
Capitolul II. Relația biserică-stat.....	23
§ 1. Tipuri de relație biserică-stat	25
§ 2. Modelul adoptat de România.....	38
§ 3. Concluzii.....	39
Capitolul III. Suveranitatea statului raportat la culte	42
§ 1. Suveranitatea ca putere. Limita ei. Legătura între stat și culte și între suveranitate și autonomie.....	42
§ 2. Autodeterminarea și secesiunea.....	52
§ 3. Măsurile legitime la care obligă suveranitatea	57
§ 4. Măsurile controversate, legitimate pe suveranitate	60
§ 5. Concluzii.....	63
Capitolul IV. Autonomia cultelor - neutralitatea statului	64
§ 1. Neutralitatea sau laicitatea statului	64
§ 2. Definirea autonomiei	73
§ 3. Conținutul autonomiei cultelor	75
§ 4. Caracterele autonomiei	112
§ 5. Limitele autonomiei sau delimitarea cu ajutorul suveranității.....	115
§ 6. Relația drept statal - drept canonic.....	125
§ 7. Concluzii.....	132
Partea II. Organizarea și regimul cultelor. Persoana juridică a cultului.....	133

Capitolul I. Definiția persoanei juridice. Teorii asupra persoanei juridice	134
§ 1. Apariția noțiunii în perioada romană	136
§ 2. Dezvoltarea noțiunii de către glosatori și alții în Evul Mediu	141
§ 3. Teoria ficțiunii și teoria realității.....	142
§ 4. Concluzii	150
Capitolul II. Constituirea, modificarea și încetarea persoanei juridice	152
§ 1. Dobândirea capacității juridice	153
§ 2. Etapa prealabilă a constituirii ca asociație	155
§ 3. Voința persoanei juridice.....	156
§ 4. Modificarea și încetarea persoanei juridice	162
§ 5. Concluzii	166
Capitolul III. Persoana juridică a cultului	167
§ 1. Definirea cultului, ca persoană juridică.....	167
§ 2. Structura persoanei juridice a cultului	174
§ 3. Unitatea de cult.....	177
§ 4. Deserventul cultului.....	185
§ 5. Credincioșii, membrii persoanei juridice	195
§ 6. Patrimoniul cultului, ca element al persoanei juridice. Titularul patrimoniului	209
§ 7. Definirea religiei din punct de vedere al dreptului statal.....	221
Religia, scop sau obiect de activitate al cultului	221
Definirea religiei	223
Religia, limită a autonomiei cultelor și a neutralității statului.....	232
§ 8. Cultul - persoană juridică de utilitate publică. Serviciul public al cultului	246
§ 9. Dobândire și pierderea calității de cult și de unitate de cult	254
§ 10. Condiții pentru acordarea recunoașterii. Motive de refuz pentru recunoaștere	255
§ 11. Natura actului de recunoaștere sau de desființare a unității de cult.....	260
§ 12. Natura actului de recunoaștere sau de desființare a cultului, organizație națională	263
§ 13. Momentul dobândirii calității de cult sau de unitate de cult.....	268
§ 14. Momentul pierderii calității de cult sau de unitate de cult.....	270
§ 15. Concluzii	274
Partea III. Regimul juridic al edificiului de cult	279
Capitolul I. Noțiunea de edificiu de cult	279
§ 1. Definirea edificiului de cult	280

§ 2 Categoria imobilelor prin destinație în edificiile de cult	303
§ 3. Anexele edificiului de cult... ..	307
§ 4. Structura edificiului de cult. Clasificări ale edificiilor de cult sau tipuri ale acestora	310
§ 5. Concluzii	320
Capitolul II. Modul de dobândire a calității de edificiu de cult, bun sacru	321
§ 1. Dobândirea titlului, prima etapă.....	321
§ 2. Condițiile dreptului statal relativ la construire și urbanism	347
§ 3. Concluzii	353
Capitolul III. Afectarea bunului	354
§ 1. Afectarea bunului, act religios	354
§ 2. Afectarea direct și exclusiv cultului	371
§ 3. Afectarea bunului, act juridic administrativ cu semnificația unui act de putere ori de guvernare a cultului.....	386
§ 4. Condiția de formă. Actul scris.....	400
§ 5. Momentul de la care afectarea produce efecte	402
§ 6. Caracterele juridice ale afectării culturale	405
§ 7. Natura juridică a actului de afectare.....	406
§ 8. Domeniul legitim și intangibil al actului de afectare. Controlul jurisdicțional	420
§ 9. Rezultatul afectării, edificiul de cult bun sacru religios	424
§ 10. Efectele juridice ale afectării. Edificiul de cult bun sacru insesizabil și imprescriptibil.....	432
§ 11. Concluzii.....	437
Capitolul IV. Regimul juridic	440
§ 1. Teorii asupra proprietății cultelor. Titularul dreptului de proprietate	440
§ 2. Domenialitatea și limitarea bunurilor sacre	453
§ 3. Edificiul de cult, obiect al dreptului de proprietate	468
§ 4. Insesizabilitatea.....	473
§ 5. Comerciabilitatea	479
§ 6. Inalienabilitatea.....	483
§ 7. Imprescriptibilitatea	494
§ 8. Afectațiunea, insesizabilitatea și imprescriptibilitatea, ca limitări ale dreptului de proprietate.....	498
§ 9. Afectațiunea ca servitute.....	504

§ 10. Bunuri accesorii	512
§ 11. Regimul de carte funciară și publicitatea calității de edificiu de cult, bun sacru	515
§ 12. Concluzii	520
Capitolul V. Administrarea edificiilor de cult	525
§ 1. Administrarea edificiului de cult	525
§ 2. Întreținerea, modificarea și repararea edificiului de cult	529
§ 3. Poliția edificiului de cult.....	531
§ 4. Concluzii	534
Capitolul VI. Drepturile și obligațiile credincioșilor asupra edificiilor de cult	535
§ 1. Drepturile patrimoniale și religioase ale credincioșilor	536
§ 2. Obligațiile patrimoniale și religioase ale credincioșilor	548
§ 3. Concluzii	550
Capitolul VII. Finanțarea cultelor, finanțarea edificiilor de cult. Regimul fiscal al edificiilor de cult.....	551
§ 1. Finanțarea cultelor și a edificiilor de cult	552
§ 2. Venituri asigurate de către stat	555
§ 3. Venituri asigurate de către credincioși	560
§ 4. Fiscalitatea edificiilor de cult.....	564
§ 5. Concluzii	575
Capitolul VIII. Folosirea edificiilor de cult.....	576
§ 1. Folosirea exclusiv pentru cult	576
§ 2. Folosirea edificiului de cult în alt scop decât acela de lăcaș de cult, bun sacru	587
§ 3. Edificiile de cult monumente istorice sau artistice, bunuri de patrimoniu.....	595
§ 4. Concluzii	604
Capitolul IX. Încetarea calității de edificiu de cult, bun sacru.....	605
§ 1. Motive privind obiectul (prin prisma dreptului statal, privind imobilul).....	605
§ 2. Motive privind subiectul (prin prisma dreptului statal, privind persoana juridică) ..	611
§ 3. Concluzii	612
Capitolul X. Dezafectarea bunului sacru	613
§ 1. Actul religios	613
§ 2. Actul administrativ sau de putere.....	622
§ 3. Concluzii	625
Capitolul XI. Controverse și litigii asupra edificiilor de cult.....	627

§ 1. Secularizarea	633
§ 2. Comunismul și edificiile de cult	637
§ 3. Competența jurisdicțională administrativă.....	638
§ 4. Competența jurisdicțională ordinară	644
§ 5. Protejarea edificiilor de cult	650
§ 6. Sisteme sau teorii folosite de către stat în litigiile între culte.....	651
Principiile religiei sau abordarea deferentă ori trust-ul	652
Principiile neutre ale dreptului	665
Ezități	671
§ 7. Schimbarea religiei credincioșilor.....	690
§ 8. Comunitatea de credincioși poate fi titulară a drepturilor asupra edificiului?	714
§ 9. Persoana juridică, titulară a patrimoniului	736
§ 10. Simultaneum-ul sau co-utilizarea	757
§11. Posibilitatea și limitele soluționării de către instanțe a disensiunilor din cadrul cultelor.....	765
§ 12. O soluție aderentă la principiile autonomiei și neutralității.....	780
§ 13. Necesitatea și obligativitatea unei soluții	808
§ 14. Proiecte legislative.....	810
§ 15. Propunere de lege ferenda	817
§ 16. Infrațiuni și contravenții în legătură cu edificiile de cult.....	822
§ 17. Concluzii.....	824
Concluzii generale	841
BIBLIOGRAFIE.....	849
CUPRINS.....	868